EDIȚIE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

شرح حديث «يتبع الميت ثلاثة»

Sharḥ ḥadīth «Yatbaʿu al-mayyita thalāthah»

Familia, averea și faptele

Ibn Rajab
al-Ḥanbalī

INSTITUTUL TAWHID
tawhid.ro

Ibn Rajab al-Ḥanbalī

Familia, averea și faptele

Explicarea hadithului „Trei îl urmează pe cel mort”

شرح حديث يتبع الميت ثلاثة

Sharḥ ḥadīth «Yatbaʿu al-mayyita thalāthah»

Institutul Tawhid
România · 2026

Titlul original: شرح حديث يتبع الميت ثلاثة
Ediția I
Textul arab coranic: Tanzil Quran Text, Uthmani 1.1. Copyright © 2007–2026 Tanzil Project, https://tanzil.net — Creative Commons Attribution 3.0, https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/. Citatele arabe sunt reproduse fără modificări.
Ediția-sursă: Textul arab: Sharḥ ḥadīth «Yatbaʿu al-mayyita thalāthah», ediție îngrijită de Khālid ibn Muṣṭafā Sālim Abū Ṣāliḥ, prefață datată 1418 H.
Institutul Tawhid · https://www.tawhid.ro

Cuprins

Introducerea autorului 1
1 Primul însoțitor: familia 6
2 Al doilea însoțitor: averea 8
3 Al treilea însoțitor: faptele 15

Prefață

Lauda Îi aparține lui Allah, Cel care a hotărât moartea și pieirea pentru orice ființă vie și a făcut ca numai El să rămână veșnic, căci El este Cel Viu.

Binecuvântarea și pacea să fie asupra căpeteniei profeților și îndrumătorului celor aleși, Muḥammad ibn ʿAbd Allāh, cel căruia i-au fost dăruite Bazinul și mijlocirea. Allah să-i dăruiască lui, familiei și companionilor săi binecuvântare și pace din belșug.

Așadar:

Moartea este un adevăr în privința căruia nu există îndoială, o realitate măreață care continuă să frângă puterea tiranilor și să doboare capetele regilor.

Cine poate pretinde că este în stare să îndepărteze moartea de la sine?

Cine își poate întârzia moartea și amâna ceasul?

De ce te semețești, omule, când viermii te vor mânca?

De ce întreci măsura, când în țărână vei fi aruncat?

﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ﴾

Fiecare suflet va gusta moartea.
Coranul, 3:185

﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ﴾

Toți cei de pe pământ vor pieri.
Coranul, 55:26

﴿وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو ٱلْجَلَٰلِ وَٱلْإِكْرَامِ﴾

Și va rămâne Fața Stăpânului tău, plină de măreție și cinste.
Coranul, 55:27

﴿كُلُّ شَيۡءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجۡهَهُۥۚ لَهُ ٱلۡحُكۡمُ وَإِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ﴾

Totul va pieri, în afară de Fața Sa. A Lui este judecata și la El veți fi aduși înapoi.

Coranul, 28:88

O, tu, cel nepăsător față de moarte, deși ea te-a atins luându-ți tovarășul și doborându-l! Privește ce a făcut trecerea vremii cu părul capului tău, schimbându-i culoarea. Ce cuvinte sau ce limbă te-ar putea trezi?

Fratele meu drag,

Am socotit de cuviință să republic această scriere pentru hadithurile, relatările, istorisirile și versurile pe care le cuprinde: ele amintesc de moarte, îndeamnă la pregătirea pentru ea și la strângerea de provizii din fapte bune. Cu toții avem mare nevoie de aceasta. Iubirea acestei lumi a pus stăpânire pe inimi și a copleșit sufletele, până când omul cu dirhami și dinari a ajuns să fie socotit eroul viteaz, iar cel care adună avere fără teamă de Allah este privit drept isteț și priceput. Îl rugăm pe Allah Preaînaltul să ne dăruiască teamă smerită înaintea Sa, nădejde în răsplata Sa și frică de pedeapsa Sa. El are putere asupra tuturor lucrurilor; El ne este de ajuns și ce bun Ocrotitor este!

Allah să-l binecuvânteze, să-i dăruiască pace și belșug Profetului nostru Muḥammad, familiei și companionilor săi.

Khālid ibn Muṣṭafā Sālim Abū Ṣāliḥ

Riyadh, 20/6/1418 H.

Introducerea autorului

În numele lui Allah, Cel Milostiv, Îndurător. Stăpâne, ușurează-ne, Tu, Cel Generos! Lauda Îi aparține lui Allah, Stăpânul lumilor. Allah să-i dăruiască binecuvântare și pace din belșug alesului nostru Muḥammad, familiei și companionilor săi.

În cele două Ṣaḥīḥ-uri, prin relatarea lui ʿAbd Allāh ibn Abī Bakr ibn Muḥammad ibn ʿAmr ibn Ḥazm, de la Anas, este transmis că Profetul ﷺ a spus: „Trei îl urmează pe cel mort: doi se întorc, iar unul rămâne. Îl urmează familia sa, averea sa și faptele sale. Familia și averea se întorc, iar faptele rămân."[1]

ʿImrān al-Qaṭṭān și Ḥajjāj ibn Ḥajjāj l-au relatat de la Qatādah, de la Anas, astfel: Profetul ﷺ a spus: „Nu există rob care să nu aibă trei prieteni apropiați. Unul spune: «Ceea ce ai cheltuit îți aparține, iar ceea ce ai păstrat nu îți aparține» — aceasta este averea lui. Altul spune: «Sunt alături de tine, dar când ajungi la poarta Regelui mă întorc și te las» — aceasta este familia și neamul lui. Iar altul spune: «Sunt alături de tine oriunde intri și oriunde ieși» — acestea sunt faptele lui. Atunci omul spune: «Tocmai tu erai, pentru mine, cel mai puțin prețuit dintre cei trei!»"[2]

---

1 Relatat de al-Bukhārī, nr. 6514, Cartea înduioșării inimilor, și Muslim, nr. 2960, Cartea ascezei.

2 Relatat de al-Ḥākim în al-Mustadrak, 1/371; al-Ṭayālisī în al-Musnad, p. 269, nr. 2013; și al-Bazzār, după Kashf al-astār, nr. 3229. Al-Ḥākim l-a declarat autentic, iar al-Dhahabī a fost de acord. Al-Būṣīrī a spus în Mukhtaṣar Itḥāf al-sādah al-maharah, 10/360, nr. 8035: „Transmițătorii săi sunt demni de încredere și are o relatare de sprijin de la al-Nuʿmān ibn Bashīr. Au relatat-o al-Ṭabarānī în al-Kabīr și al-Awsaṭ și al-Bazzār, cu un lanț autentic; al-Bazzār a relatat-o și de la Abū Hurayrah, cu un lanț autentic." Vezi Kashf al-astār, nr. 3288. Al-Haythamī a menționat-o în Majmaʿ al-zawāʾid, 10/252, spunând: „Au relatat-o al-Bazzār și al-Ṭabarānī. Transmițătorii lor sunt cei ai Ṣaḥīḥ-ului, în afară de ʿImrān al-Qaṭṭān, care a fost considerat demn de încredere, dar în privința căruia există dezacord." Adaug: are și o altă

Un înţeles asemănător este relatat de la al-Nuʿmān ibn Bashīr, atât ca hadith atribuit Profetului, cât şi ca vorbă a companionului.[3]

Explicaţia este următoarea: în această lume, fiul lui Adam are nevoie de o familie cu care să trăiască şi de avere din care să se întreţină. Aceştia sunt doi însoţitori care îl vor părăsi şi pe care îi va părăsi.

Fericit este cel care ia din acestea ceea ce îl ajută să-L pomenească pe Allah Preaînaltul şi îi foloseşte în Viaţa de Apoi.

Ia din avere ceea ce îl duce la binele Vieţii de Apoi şi îşi alege o soţie dreaptă, care îl ajută în credinţă.

Cât despre cel a cărui familie şi avere îl abat de la Allah Preaînaltul, acela este în pierdere. Aşa au spus beduinii:

﴿شَغَلَتْنَآ أَمْوَٰلُنَا وَأَهْلُونَا فَٱسْتَغْفِرْ لَنَا﴾

Averile şi familiile noastre ne-au ţinut ocupaţi. Cere, aşadar, iertare pentru noi!

Coranul, 48:11

---

relatare de sprijin, de la Samurah ibn Jundub, transmisă de al-Bazzār, după Kashf al-astār, nr. 3277.

3 Relatat de al-Ḥākim în al-Mustadrak, 1/372; al-Ṭabarānī în al-Kabīr, 7/263, nr. 7075; şi al-Bazzār, după Kashf al-astār, nr. 3226. Al-Ḥākim l-a declarat autentic după condiţiile lui Muslim, iar al-Dhahabī a fost de acord. În relatarea lui al-Nuʿmān ibn Bashīr, Allah să fie mulţumit de el, Trimisul lui Allah ﷺ a spus: „Pilda omului şi a morţii este ca pilda unui om care are trei prieteni. Unul spune: «Aceasta este averea mea; ia din ea cât vrei.» Altul spune: «Sunt cu tine cât trăieşti; când mori, te părăsesc.» Iar celălalt spune: «Sunt cu tine; intru şi ies cu tine, fie că mori, fie că trăieşti.» Cel care spune «Ia din ea cât vrei» este averea lui; al doilea este neamul lui; iar al treilea sunt faptele sale."

Allah Preaînaltul spune:

﴿لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَٰلُكُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُكُمْ عَن ذِكْرِ ٱللَّهِ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ﴾

Să nu vă abată averile și copiii voștri de la pomenirea lui Allah! Cei care fac aceasta sunt cei aflați în pierdere.

Coranul, 63:9

Allah Preaînaltul mai spune:

﴿وَمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُكُم بِٱلَّتِى تُقَرِّبُكُمْ عِندَنَا زُلْفَىٰٓ إِلَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا﴾

Nici averile, nici copiii voștri nu sunt cele care vă apropie de Noi, ci [se apropie] cel care crede și săvârșește fapte bune.

Coranul, 34:37

Al-Ḥasan a spus pe când se afla la o înmormântare: „Fiule al lui Adam! Chiar dacă te întorci la familie și la avere, șederea ta printre ele este scurtă.”[4]

Într-un hadith se spune: „Fiule al lui Adam! Trăiește cât vrei, căci vei muri; iubește pe cine vrei, căci te vei despărți de el; fă ceea ce vrei, căci te vei întâlni cu fapta ta. Fii cum vrei, căci după cum te porți, astfel ți se va răsplăti.”[5]

---

4 Cuvântul arab al-thawā înseamnă ședere și statornicire într-un loc. În același sens apare în cuvintele lui Allah Preaînaltul: „Nu ai locuit printre oamenii din Madyan…” (Coranul, 28:45).

5 În relatarea lui Sahl ibn Saʿd, Allah să fie mulțumit de el, Jibrīl a venit la Profet ﷺ și a spus: „Muḥammad! Trăiește cât vrei, căci vei muri; fă ceea ce vrei, căci vei fi răsplătit pentru aceasta; iubește pe cine vrei, căci te vei despărți de el. Să știi că cinstea credinciosului este rugăciunea sa de noapte, iar demnitatea sa este să nu depindă de oameni.” Relatat de al-Ḥākim în

Când fiul lui Adam moare și pleacă din această locuință, nici familia, nici averea nu îi mai folosesc cu nimic, în afară de rugăciunile familiei pentru el, de cererile ei de iertare și de averea pe care a trimis-o înaintea sa.
Allah Preaînaltul spune:

﴿يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى ٱللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾

În Ziua în care nici averea, nici fiii nu vor fi de folos, ci numai cel care vine la Allah cu o inimă curată.

Coranul, 26:88-89

El mai spune:

﴿وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَٰدَىٰ كَمَا خَلَقْنَٰكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُم مَّا خَوَّلْنَٰكُمْ وَرَآءَ ظُهُورِكُمْ﴾

Ați venit la Noi singuri, așa cum v-am creat prima dată, și ați lăsat în urmă ceea ce v-am dăruit.

Coranul, 6:94

Însă, dacă lasă în urmă pe cineva din familie care se roagă pentru el sau trimite înainte o parte din averea sa, acestea îi folosesc.

Așa cum se află în Ṣaḥīḥ Muslim, Abū Hurayrah relatează că Profetul ﷺ a spus: „Când omul moare, faptele sale se întrerup, în afară de trei: o milostenie cu folos neîntrerupt, un copil drept care

al-Mustadrak, 4/324–325, care a spus că lanțul este autentic, iar al-Dhahabī a fost de acord; și de Abū Nuʿaym în al-Ḥilyah, 3/253. Al-Mundhirī l-a considerat bun în al-Targhīb, 2/639, nr. 1213, iar al-Albānī l-a considerat bun pe baza căilor sale în al-Silsilah al-ṣaḥīḥah, 2/484–485, nr. 831. Printre relatările de sprijin se află cea transmisă de al-Ṭayālisī în Musnad, nr. 1755, și de al-Bayhaqī în al-Shuʿab, nr. 10540, de la Jābir; precum și cea relatată de Abū Nuʿaym în al-Ḥilyah, 3/202, de la ʿAlī, Allah să fie mulțumit de el.

se roagă pentru el sau o cunoaștere folositoare."[6]

6 Muslim, nr. 1631 [14], Cartea testamentului. Al-Nawawī explică: „Învățații au spus că fapta celui mort se întrerupe prin moarte și nu i se mai înnoiește răsplata, în afară de aceste trei lucruri, deoarece el a fost cauza lor: copilul provine din strădania sa, la fel cunoașterea pe care a lăsat-o prin învățare sau scriere și milostenia neîntreruptă, adică bunul constituit ca waqf. Hadithul arată virtutea căsătoriei, în speranța unui copil drept; dovedește temeiul valid al waqf-ului și răsplata sa mare; arată virtutea cunoașterii și îndeamnă la dobândirea ei din belșug și la lăsarea ei moștenire prin predare, scriere și explicare. Trebuie aleasă, dintre științe, cea mai folositoare. Mai arată că răsplata rugii ajunge la cel mort, la fel ca milostenia; asupra ambelor există consens…" Vezi Sharḥ Ṣaḥīḥ Muslim de al-Nawawī, 11/87–88, ediția Dār al-Mu'ayyad.

1 Primul însoțitor: familia

După moarte, din familia sa nu îi este de folos decât cel care cere iertare pentru el și se roagă pentru el; și este posibil ca acesta să nu o facă.

Uneori, un străin îi este mai folositor celui mort decât propria familie. Un om drept a spus: *„Unde mai găsești pe cineva asemenea unui frate drept? Familia îți împarte moștenirea, pe când el rămâne singur cu durerea pentru tine și se roagă pentru tine, în vreme ce tu te afli sub straturile de pământ."*

Printre membrii familiei se pot afla și dușmani, după cum spune Allah Preaînaltul:[7]

﴿إِنَّ مِنْ أَزْوَٰجِكُمْ وَأَوْلَٰدِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ فَٱحْذَرُوهُمْ﴾

Printre soțiile și copiii voștri se află dușmani pentru voi. Feriți-vă, așadar, de ei!
Coranul, 64:14

Unii se preocupă mai mult de obținerea moștenirii celui mort. S-a spus în versuri:

Rudele trec pe lângă mormântul meu,
ca și cum nici nu m-ar cunoaște.
Moștenitorii îmi împart averea
și nu se sfiesc să-mi tăgăduiască datoriile.
Și-au luat părțile și își văd de viață;
pe Allah, cât de repede m-au uitat!

7 Ibn Kathīr explică în comentariul său că, dintre soții și copii, unii sunt dușmani ai soțului ori părintelui în sensul că îl abat de la faptele bune. De aceea Allah spune aici: „Feriți-vă de ei!" Ibn Zayd a spus: „În privința religiei voastre." Mujāhid a explicat că aceștia îl împing pe om să rupă legăturile de rudenie ori să nu-L asculte pe Stăpânul său, iar el, din iubire pentru ei, nu se poate opri să le dea ascultare. Vezi Tafsīr al-Qur'ān al-'aẓīm, 4/397, Dār al-Khayr, Beirut.

Al-Ḥasan a spus: *„Cei care prețuiesc cel mai puțin un învățat sunt vecinii săi. Iar un om se află într-o stare rea după moarte când familia îl plânge, dar nu îi achită datoria.”*

El arată astfel că ei fac ceea ce îi dăunează și lasă ceea ce îi folosește. Atunci când plânsul este însoțit de bocete, tânguire ori nemulțumire față de hotărârea lui Allah, cel mort este chinuit prin acestea.[8]

Acesta este unul dintre cei trei prieteni: familia. Ea ajunge cu cel apropiat ei până la poarta Regelui — adică până la mormânt — apoi se întoarce de la el.

8 Profetul ﷺ a spus: „Cel mort este chinuit din pricina plânsului familiei sale pentru el.” [1] Învățații au cercetat înțelesul acestui hadith, întrucât Profetul ﷺ a plâns la moartea fiului său Ibrāhīm și și-a numit plânsul milă [2], iar plânsul familiei nu este fapta celui mort. Allah spune: „Niciun suflet nu va purta povara altuia” (Coranul, 6:164). Unii au spus că este chinuit dacă le-a cerut alor săi să îl jelească. Alții au spus că se referă numai la necredincios. Alții au înțeles că prepoziția arabă bā’ indică împrejurarea: el este chinuit în vreme ce ei plâng, pedeapsa fiind pentru propriile păcate, nu pentru plânsul lor. Alții au spus că se referă la cel pentru care bocetul era un obicei și o cale urmată; aceasta este poziția lui al-Bukhārī. Unii au explicat chinul ca mustrarea îngerilor pentru laudele cu care familia îl jelește. Alții l-au înțeles ca durerea celui mort la vederea a ceea ce fac ai săi; aceasta este opinia lui Ibn Jarīr, aleasă de mai mulți imami, între care Ibn Taymiyyah, și susținută de Ibn al-Qayyim în ʿUddat al-ṣābirīn. Allah știe cel mai bine. Vezi Sharḥ al-ṣudūr de al-Suyūṭī, pp. 397–400, și ʿUddat al-ṣābirīn de Ibn al-Qayyim, p. 127. [1] Al-Bukhārī, nr. 1286, 1287 și 1288, Cartea înmormântărilor; Muslim, nr. 23 în Cartea înmormântărilor. [2] Al-Bukhārī, nr. 1303, Cartea înmormântărilor; Muslim, nr. 62 și 63 în Cartea virtuților.

2 Al doilea însoțitor: averea

Al doilea prieten este averea. Ea se întoarce mai întâi de la stăpânul său și nu intră cu el în mormânt. Întoarcerea ei este o expresie pentru faptul că nu îl însoțește în mormânt și nu intră acolo împreună cu el.

Unii au explicat averea care se întoarce ca fiind slujitorii robi care urmează cortegiul, apoi se întorc împreună cu familia. După moarte, omului nu îi folosește nimic din averea sa, în afară de ceea ce a trimis înainte: aceasta îl întâmpină și intră în faptele care îl însoțesc în mormânt. Ceea ce lasă în urmă aparține moștenitorilor, nu lui; el nu a fost decât păstrătorul averii pentru ei.[9]

În Ṣaḥīḥ Muslim, Profetul ﷺ a spus: „Fiul lui Adam spune: «Averea mea! Averea mea!» Dar ce îți aparține oare, fiule al lui Adam, din averea ta, în afară de ceea ce ai mâncat și ai consumat, de ceea ce ai îmbrăcat și ai uzat ori de ceea ce ai dat ca milostenie și ai trimis înainte?”[10]

Tot acolo, Profetul ﷺ a spus: „Robul spune: «Averea mea! Averea mea!» Din averea sa nu îi aparțin decât trei lucruri: ceea ce a mâncat și a consumat, ceea ce a îmbrăcat și a uzat și ceea ce a dăruit și astfel a păstrat pentru sine.[11] Tot restul se va duce, iar el îl va lăsa oamenilor.”[12]

---

9 Între cei care au explicat astfel este al-Ḥāfiẓ Ibn Ḥajar, în Fatḥ al-Bārī: „Cuvintele «Îl urmează familia, averea și faptele» descriu situația obișnuită; sunt și morți pe care nu îi urmează decât faptele lor. Este vorba despre membrii familiei, tovarășii și animalele de călărie care îi urmează cortegiul funerar, după obiceiul arabilor. Când își încheie îndatorirea de a-l jeli, se întorc, fie că au mai rămas după îngropare, fie că nu. Faptul că faptele rămân înseamnă că intră cu el în mormânt.” Fatḥ al-Bārī, 11/373, ediția al-Salafiyyah.

10 Muslim, nr. 2958 [3], Cartea ascezei.

11 Adică a pus deoparte pentru Viața de Apoi, după explicația lui al-Ubbī și al-Sanūsī la Ṣaḥīḥ Muslim, 9/429.

12 Muslim, nr. 2959 [4], Cartea ascezei.

În Ṣaḥīḥ al-Bukhārī, el ﷺ a spus: „Căruia dintre voi îi este mai dragă averea moștenitorului său decât propria avere?" Ei au răspuns: „Niciunuia dintre noi! Averea proprie îi este mai dragă decât averea moștenitorului." El a spus: „Averea sa este ceea ce a trimis înainte, iar averea moștenitorului său este ceea ce a lăsat în urmă."[13]

Robul nu trage folos din averea sa decât prin ceea ce trimite înainte pentru sine și cheltuiește pe calea lui Allah, Atotputernicul și Mărețul.[14] Cât despre ceea ce mănâncă și îmbracă, aceasta nu îi aduce nici răsplată, nici vină, în afară de cazul în care are o intenție bună.

S-a spus și că este răsplătit pentru acestea în orice caz.

Ceea ce cheltuiește în păcate este împotriva sa, nu în folosul său. La fel este averea pe care o păstrează fără să împlinească dreptul lui Allah asupra ei: îi va fi înfățișată ca un șarpe cu capul pleșuv, care îl urmărește în vreme ce el fuge de el, până când îl apucă de cele două fălci[15] și spune: „Eu sunt averea ta! Eu sunt comoara ta!" Omul îi întinde mâna, iar șarpele o roade așa cum mușcă o cămilă mascul.[16]

Dacă averea adunată este aur sau argint, va fi făcută plăci, apoi înroșită în foc, iar cu ea îi vor fi arse fruntea, partea din față a capului și coasta.[17]

---

13 Al-Bukhārī, nr. 6442, Cartea înduioșării inimilor, de la Ibn Masʿūd.

14 Ibn Ḥajar a spus în al-Fatḥ, 11/265: „Acest hadith nu se împotrivește cuvintelor Profetului ﷺ către Saʿd: «Să-ți lași moștenitorii înstăriți este mai bine decât să-i lași săraci.» Hadithul lui Saʿd se referă la cel care dă toată averea sau cea mai mare parte în timpul bolii, iar hadithul lui Ibn Masʿūd se referă la cel care dă când este sănătos și simte zgârcenia."

15 În arabă, lahzamatāhu: cele două fălci. În al-Jāmiʿ sunt explicate ca părțile cărnoase ale obrajilor care se mișcă atunci când omul mănâncă. Vezi al-Fatḥ, 3/318.

16 Aceasta este menționată într-un hadith autentic relatat de al-Bukhārī, nr. 1403, Cartea zakāt-ului, și Muslim, nr. 987 [28], Cartea zakāt-ului. „Șarpele cu capul pleșuv" a fost explicat ca un șarpe alb, înspăimântător și foarte veninos. Verbul arab yaqḍamuhā înseamnă „o mănâncă". Vezi explicația lui al-Ubbī la Ṣaḥīḥ Muslim, 3/439.

17 Aluzie la cuvintele Profetului ﷺ: „Orice deținător de aur ori de argint care nu le împlinește dreptul va avea, în Ziua Învierii, plăci de foc înroșite pentru

Versuri:

Nu strânge drept provizie decât teama de Allah,
căci averea nu poate fi păstrată [pentru totdeauna].
Mândrește-te cu porunca Stăpânului nostru:
fiți cumpătați și luați aminte!

Cine a înțeles aceasta să trimită înainte, pentru sine, ceea ce iubește din averea sa. Dacă o trimite înainte, ea îi aparține și se află înaintea lui, fiindu-i de folos în locuința statornică.

Dacă o lasă în urmă, ea este a altuia, nu a lui. Se poate ca el să fi fost cel care a împiedicat cheltuirea ei pe calea lui Allah, iar în Ziua Învierii o va vedea în balanța altuia și va fi cuprins de regret: el intră din pricina averii sale în Foc, pe când moștenitorul său intră prin ea în Paradis!

Omul cu judecată este cel care trimite înainte ceea ce iubește din averea sa, pentru a se bucura de ea în locuința statornică. Cine iubește un lucru îl ia cu sine și nu îl lasă altuia, ca să nu regrete atunci când regretul nu mai folosește.

Ibn Abī al-Dunyā a menționat, prin relatarea mursal a lui ʿAbd Allāh ibn ʿUbayd ibn ʿUmayr, că un om a spus: „Trimis al lui Allah! De ce nu iubesc moartea?" El a întrebat: „Ai avere?" Omul a spus: „Da." El a spus: „Trimite-o înainte." Omul a răspuns: „Nu pot face aceasta, Trimis al lui Allah." Atunci el a spus: „Inima omului este alături de averea sa. Dacă o trimite înainte, iubește să o urmeze; dacă o lasă în urmă, iubește să rămână cu ea."[18]

Un rege i-a spus ascetului Abū Ḥāzim: *„De ce urâm moartea?"* El a răspuns: *„Fiindcă prețuiești prea mult această lume! Ți-ai pus*

---

el în Focul Gheenei; cu ele îi vor fi arse coasta, fruntea și spatele. De fiecare dată când se răcesc, sunt înroșite din nou pentru el, într-o zi cât cincizeci de mii de ani." Muslim, nr. 987 [24], Cartea zakāt-ului. Aceasta adevereşte cuvintele lui Allah de la „Cei care adună aur și argint…" până la „Gustați ceea ce ați adunat!" (Coranul, 9:34–35).

18 Ibn al-Mubārak, al-Zuhd, nr. 634. Este un hadith slab, mursal — lanțul său nu menționează companionul —, iar printre transmițători se află ʿUbayd Allāh ibn al-Walīd al-Waṣṣāfī, slab în transmiterea hadithului. Vezi Tahdhīb al-Tahdhīb, 10/30–31, ediția al-Risālah.

averea înaintea ochilor și urăști să te desparți de ea. Dacă ai fi trimis-o înainte pentru Viața de Apoi, ți-ar fi fost drag să o urmezi!" Allah Preaînaltul spune:

﴿لَن تَنَالُواْ ٱلۡبِرَّ حَتَّىٰ تُنفِقُواْ مِمَّا تُحِبُّونَ﴾

Nu veți ajunge la adevărata evlavie până nu veți dărui din ceea ce iubiți.

Coranul, 3:92

Ori de câte ori îi plăcea ceva din averea sa, Ibn ʿUmar îl dăruia pentru Allah. Într-o zi călărea o cămilă care i-a plăcut; a descălecat pe loc, i-a pus un semn la gât[19] și a făcut-o animal de jertfă pentru Allah, Atotputernicul și Mărețul.

Avea o sclavă pe care o iubea foarte mult. A eliberat-o și a măritat-o cu Nāfiʿ, fostul său rob eliberat. Ea i-a născut lui Nāfiʿ copii. Uneori, Ibn ʿUmar lua unul dintre copiii ei, îl mirosea și spunea: „Ah, mirosul cutăreia!", referindu-se la mama acelui copil.[20]

Un om a intrat la Abū Dharr și a început să privească prin casa lui. A întrebat: *„Abū Dharr, unde vă sunt lucrurile?"* El a răspuns: *„Avem o casă către care trimitem ce este bun dintre lucrurile noastre."* Omul a spus: *„Dar ai nevoie de lucruri câtă vreme ești aici."* El a răspuns: *„Stăpânul locuinței nu ne va lăsa în ea!"*

Versuri:

Tu, cel ce aduni averi, grăbește-te să le dăruiești!
Să știi că cei care le cer vin în grabă.
Ia din moștenirea ta cât poți, căci
părtașii tăi sunt zilele și întâmplările.
Nu au împlinit dreptul averii decât oameni
care au văzut vremea risipind-o și au grăbit să o cheltuiască.

19 Adică i-a pus la gât o podoabă ca semn că fusese destinată jertfei aduse la Sanctuar, numită hady.

20 Nu socotesc că această relatare ar fi autentică de la Ibn ʿUmar, imamul evlavios, ascet și temător de Allah. Cum și-ar fi amintit mirosul unei femei devenite soția altui bărbat?

Tot ceea ce depășește hrana omului —
să știe bine — va fi moștenire.

Al-Ḥasan a spus: *„Ce răi tovarăși sunt dirhamul și dinarul! Nu îți folosesc până nu se despart de tine."*

I s-a spus cuiva: *„Cutare a adunat avere!"* El a întrebat: *„Dar și-a adunat și o viață în care să o cheltuiască?"* Ei au răspuns: *„Nu."* El a spus: *„Atunci nu a adunat nimic!"*

Versuri:

Ai adunat avere; gândește-te: ai adunat pentru ea,
tu, cel ce strângi averi, și zile în care s-o împarți?
Averea de la tine este pusă deoparte pentru moștenitor;
ea este a ta numai în clipa în care o cheltuiești.

Cel care trimite ceva înainte astăzi îl va întâlni mâine. Cine nu trimite nimic înainte nu va găsi nimic la sosire și va îndura multă vreme lipsa în locuința statornică.

Unul dintre înaintași a spus: *„Fiule al lui Adam! În Ziua Învierii vei locui numai în ceea ce ai zidit și vei fi găzduit după ceea ce ai trimis înainte din lucrurile tale în timpul vieții."*

O femeie a intrat la ʿĀʾishah având mâna paralizată. A spus: *„Mamă a credincioșilor! Aseară mâna îmi era sănătoasă, iar dimineața m-am trezit cu ea paralizată!"* ʿĀʾishah a întrebat: *„Cum s-a întâmplat?"* Ea a răspuns: *„Aveam părinți înstăriți. Tatăl meu achita zakāt-ul, primea oaspeții, dăruia celui care cerea și nu disprețuia niciun bine, ci îl făcea. Mama era zgârcită și strângea totul; nu făcea niciun bine din averea lui. Tatăl a murit, iar după două luni a murit și mama. Aseară l-am văzut în vis pe tatăl meu, îmbrăcat cu două veșminte galbene și având înainte un râu curgător. L-am întrebat: «Tată, ce sunt acestea?» A răspuns: «Fiica mea! Cine face bine în această lume îl va vedea. Acestea mi le-a dăruit Allah Preaînaltul.» L-am întrebat: «Dar ce s-a întâmplat cu mama?» A spus: «A murit și mama ta?» Am răspuns: «Da.» El a spus: «Departe este de noi! A fost dusă în altă parte. Mergi și caut-o la stânga.» M-am întors spre stânga și am văzut-o pe mama stând goală, cu o bucată de pânză în jurul mijlocului și cu puțină grăsime în mână, strigând: «Vai mie! Ce durere! Ce sete!» Când suferința o*

copleșea, freca bucățica de grăsime cu palma, apoi o lingea. Înaintea ei era un râu curgător. Am întrebat: «Mamă! De ce strigi că ți-e sete, când ai înainte un râu curgător?» A răspuns: «Nu sunt lăsată să beau din el.» Am întrebat: «Să-ți dau eu să bei?» A spus: «Mi-aș dori să faci aceasta.» Am luat apă în căușul mâinii și i-am dat să bea. Când a băut, un glas din dreapta a strigat de două ori: «Să i se paralizeze mâna dreaptă celui care i-a dat să bea acestei femei!» Dimineața m-am trezit cu mâna dreaptă paralizată și nu o pot folosi."

ʿĀʾishah a întrebat-o: *„Ai recunoscut pânza?"* Ea a răspuns: *„Da, Mamă a credincioșilor, era cea pe care o văzusem la ea. Nu am văzut-o niciodată pe mama să dea ceva de pomană, în afară de acestea: într-o zi, tatăl meu a înjunghiat un taur; a venit un sărman, iar mama a luat un os pe care era puțină grăsime și i l-a dat. Nu am mai văzut-o dăruind ceva decât atunci când a venit cineva să ceară și ea i-a dat o bucată de pânză."*

Atunci ʿĀʾishah — Allah să fie mulțumit de ea — a rostit takbīr-ul și a spus: *„Allah a grăit adevărul, iar Trimisul Său ﷺ l-a transmis:"*

﴿فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ﴾

Cine face un bine cât greutatea unui fir de pulbere îl va vedea, iar cine face un rău cât greutatea unui fir de pulbere îl va vedea.
Coranul, 99:7-8

Al-Ḥāfiẓ Abū Mūsā al-Madīnī a relatat aceasta în cartea sa al-Targhīb wa-l-tarhīb, pe calea lui Abū al-Shaykh al-Aṣbahānī al-Ḥāfiẓ, cu un lanț de transmitere bun.[21]

Cine pleacă într-o călătorie din această lume fără provizii regretă când are nevoie de ele, dar regretul nu îi folosește și poate

21 Al-Ḥākim a relatat-o în al-Mustadrak, pe o altă cale, 4/471–472; și Ibn Abī al-Dunyā în cartea Mujābī al-duʿāʾ, pp. 74–75, nr. 71.

chiar să piară. Cum va fi atunci cu cel care pornește în călătoria Vieții de Apoi, atât de lungă și de grea, fără provizii?

Versuri:

Boala trupului meu crește,
viața se împuținează, iar păcatele sporesc.
Cât de lungă îmi este călătoria și n-am provizii!
Câtă falsitate am, iar asupra mea sunt cercetători!

ʿAlī — Allah să fie mulțumit de el — spunea noaptea: „Vai, ce puține provizii, ce lungă călătorie și ce pustiu înfricoșător al drumului!”[22]

Abū Hurayrah a plâns în pragul morții și a spus: *„Plâng numai pentru lungimea călătoriei mele și puținătatea proviziilor.”*

Dacă cel cu multe provizii se plânge că are puține, ce să spună cel care nu are deloc?

Tu, cel ce strângi avere, ce ai pregătit pentru groapă?
Poate uita proviziile cel care a pornit deja la drum?

Ibn al-Sammāk a spus: *„Nu plângeau pentru chinurile morții, ci din regret pentru ceea ce pierduseră: ieșeau dintr-o locuință din care nu își luaseră provizii și ajungeau într-una în care nu aveau provizii.”*

Dacă nu pleci cu provizii din teama de Allah,
iar după moarte îi vezi pe cei care s-au pregătit,
vei regreta că nu le-ai fost alături
și nu ai pus deoparte ceea ce ei strânseseră înainte.

22 Ibn al-Jawzī a spus despre aceasta: „Minunea minunilor: cercetătorii se tem să nu pătrundă monedă falsă în averile lor, în vreme ce falsificatorul se simte în siguranță! Iată-l pe al-Ṣiddīq ținându-și limba și spunând: «Aceasta m-a dus în locurile pierzării!» Iată-l pe ʿUmar întrebând: «Ḥudhayfah, sunt și eu dintre ei?» — adică dintre ipocriți. Iar cel care amestecă binele cu răul stă întins pe așternutul siguranței!” Vezi al-Mudhish, p. 461.

3 Al treilea însoțitor: faptele

Al treilea prieten sunt faptele.

Acesta este prietenul care intră cu omul în mormânt și rămâne cu el acolo. Va fi cu el la înviere, în locurile de așteptare ale Zilei Învierii, pe Pod și lângă Balanță. Prin fapte sunt împărțite treptele din Paradis și din Foc.

Allah Preaînaltul spune:

﴿مَّنْ عَمِلَ صَٰلِحًا فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَنْ أَسَآءَ فَعَلَيْهَا﴾

Cine săvârșește o faptă bună o face pentru sine, iar cine face rău îl face împotriva sa.

Coranul, 41:46

El mai spune:

﴿مَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُۥ ۖ وَمَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا فَلِأَنفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ﴾

Cel care nu crede va purta povara necredinței sale, iar cei care săvârșesc fapte bune își pregătesc lor înșiși așternutul.

Coranul, 30:44

Unul dintre înaintași a explicat: „În mormânt.”[23] Adică fapta bună îi va fi omului așternut în mormânt, unde robul nu are din lucrurile acestei lumi nici pat, nici pernă, nici așternut. Fiecare își va așterne și își va pune căpătâi propriile fapte, bune sau rele.

23 Ca explicație a versetului: își pregătesc așternutul în mormânt. Versetul are însă un înțeles general, cuprinzând mormântul și tot ce urmează din Viața de Apoi.

Omul cu judecată este cel care își clădește locuința în care va rămâne multă vreme. Chiar dacă ar clădi-o lăsând în paragină casa din care va pleca în curând, nu ar fi în pierdere, ci în câștig.

Wahb ibn Munabbih a spus: „Luqmān i-a zis fiului său: «Fiule, fiecare om are două case: una pe care n-o vede și una pe care o vede. Casa pe care o vezi și în care viața ta este scurtă să nu te abată de la casa pe care n-o vezi și în care șederea ta va fi îndelungată.»”[24]

Unul dintre înaintași a spus: *„Lucrează pentru această lume potrivit cu durata șederii tale în ea și lucrează pentru Viața de Apoi potrivit cu durata șederii tale în ea.”* Altul a spus: *„Fiul lui Adam are două case: una pe pământ și una în pământ. Se ocupă de cea de deasupra pământului, o împodobește și o înfrumusețează, îi pune uși spre nord și spre sud și o pregătește cum se cuvine pentru iarnă și vară; apoi o lasă în ruină pe cea din pământ!”*

Dacă este întrebat: *„Cât vei locui în casa aceasta pe care ai aranjat-o?”*, spune: *„Nu știu.”* Este întrebat: *„Dar în cea pe care ai lăsat-o în ruină?”*, răspunde: *„Acolo îmi va fi locuința.”* Atunci i se spune: *„Recunoști singur toate acestea și totuși ești un om cu judecată?!”*

ʿUthmān ibn Abī al-ʿĀṣ — Allah să fie mulțumit de el — se afla la o înmormântare, în cimitir, împreună cu un tânăr dintre rudele sale, care era cam nepăsător. ʿUthmān i-a spus: *„Privește în casa ta.”* Tânărul s-a uitat în mormânt. L-a întrebat: *„Ce vezi?”* El a răspuns: *„Văd o casă strâmtă și întunecată, fără mâncare, băutură ori soție, după ce am lăsat o casă cu mâncare, băutură și soție.”* ʿUthmān a spus: *„Pe Allah, aceasta este casa ta!”* Tânărul a

24 Profetul ﷺ a spus: „Vârstele celor din comunitatea mea sunt între șaizeci și șaptezeci de ani; puțini sunt cei care trec de acestea.” Al-Tirmidhī, nr. 2331, și Ibn Mājah, nr. 4236. Omul poate muri însă și pe neașteptate: moartea nu deosebește tânărul de bătrân, copilul de omul în putere. Mulți înaintași, când ajungeau la patruzeci de ani, se dedicau adorării. ʿUmar ibn ʿAbd al-ʿAzīz a văzut în vis pe cineva spunându-i: „Când ajungi la patruzeci de ani, teme-te de Divinitate și păzește-te pentru moarte!” Al-Fuḍayl a întrebat un om: „Câți ani ai?” A răspuns: „Șaizeci.” I-a spus: „De șaizeci de ani mergi spre Stăpânul tău; ești pe cale să ajungi!” Vezi Laṭāʾif al-maʿārif, p. 520 și următoarele.

răspuns: *„Ai spus adevărul. Pe Allah, dacă mă întorc, voi muta din aceea în aceasta!”*

Al-Ḥasan a spus: *„Un musulman a urmat cortegiul fratelui său. Când acela a fost coborât în mormânt, omul a spus: «Nu văd să te urmeze din această lume decât trei pânze! Pe Allah, eu am lăsat acasă multe lucruri. Dacă Allah îmi dă răgaz să mă întorc, le voi trimite înaintea mea!» S-a întors și, pe Allah, le-a trimis înaintea sa.”* Se socotea că acesta era ʿUmar ibn ʿAbd al-ʿAzīz.

El rostea adesea aceste versuri:

Cel care se teme de urâțire și de părul răvășit
când soarele îi atinge fruntea sau îl acoperă praful,
și caută umbra pentru a-și păstra prospețimea,
va locui într-o zi, fără voia sa, într-un mormânt,
în umbra unui cimitir prăfos și întunecat,
unde va rămâne multă vreme sub țărână, în apăsare.
Suflete, pregătește-ți, înainte de moarte, provizii care să te ducă la țintă!
Nu ai fost creat în zadar!

Fapta bună vine la credincios în mormânt în cea mai frumoasă înfățișare și îi vestește fericirea de la Allah. În cazul necredinciosului este invers.[25]

Faptele bune îl înconjoară pe credincios în mormânt. În Ṣaḥīḥ Ibn Ḥibbān, de la Abū Hurayrah, este relatat că Profetul ﷺ a spus: „Pe Cel în mâna Căruia se află sufletul meu! El aude zgomotul încălțărilor lor când se îndepărtează de el. Dacă a fost credincios, rugăciunea se află la capul lui, zakāt-ul la dreapta, postul la stânga, iar faptele de bine, bunătatea și binefacerea față de oameni la picioare. Se vine spre el dinspre cap, iar rugăciunea spune: «Prin partea mea nu există intrare…»” A menționat la fel și celelalte fapte. Despre necredincios a spus: „Se vine din toate aceste părți și nu este găsit nimic; atunci el se ridică șezând, înspăimântat și îngrozit.”[26]

25 Așa cum se află în hadithul lung al lui al-Barāʾ ibn ʿĀzib.

26 Ibn Ḥibbān, nr. 3113; ʿAbd al-Razzāq, nr. 6703; al-Ḥākim în al-Mustadrak, 1/379–380, care l-a declarat autentic după condițiile lui Muslim, iar

ʿAṭāʾ ibn Yasār a spus: *„Când cel mort este pus în nișa mormântului, primul lucru care vine la el este fapta lui. Îl lovește peste coapsa stângă și spune: «Eu sunt fapta ta!» El întreabă: «Unde sunt familia mea, copiii mei, neamul meu și ceea ce mi-a dăruit Allah?» Fapta răspunde: «Ai lăsat în urmă familia, copiii, neamul și ceea ce ți-a dăruit Allah. În mormânt nu a intrat cu tine nimeni în afară de mine!» Omul spune: «De m-aș fi îngrijit de tine mai mult decât de familia mea, de copiii mei, de neamul meu și de ceea ce mi-a dăruit Allah, de vreme ce numai tu ai intrat cu mine!»”*

Yazīd al-Raqāshī a spus: „Mi-a ajuns la cunoștință că, atunci când cel mort este pus în mormânt, faptele lui îl înconjoară.[27] Apoi Allah le dă glas și ele spun: «Robule rămas singur în groapa sa! Prietenii apropiați și familia s-au despărțit de tine. Astăzi nu ai altă tovărășie în afară de noi.»” Apoi Yazīd a plâns și a spus: „Ferice de cel a cărui tovărășie este bună și vai celui a cărui tovărășie îi aduce nenorocire!”[28]

---

al-Dhahabī a fost de acord; al-Ṭabarānī în al-Awsaṭ, după Majmaʿ al-baḥrayn, nr. 1321, 2/440–441. Al-Haythamī a spus în Majmaʿ al-zawāʾid, 3/51–52: „L-a relatat al-Ṭabarānī în al-Awsaṭ, iar lanțul său este bun.”

27 Adică l-au înconjurat.

28 De aceea, fiecare om regretă în clipa morții. Este relatat de la Profet ﷺ: „Oricine moare regretă: dacă făcea bine, regretă că nu a făcut mai mult, iar dacă făcea rău, regretă că nu s-a oprit.” Al-Tirmidhī, nr. 2403, Cartea ascezei. Al-Suyūṭī l-a declarat autentic în al-Jāmiʿ al-ṣaghīr, însă el este transmis prin Yaḥyā ibn ʿUbayd Allāh. Ibn Rajab a spus în Ahwāl al-qubūr: „Pe acest Yaḥyā l-au declarat slab”, iar Ibn Ḥajar a spus în al-Taqrīb: „Părăsit [în transmitere].” Abū Muslim a spus: „Am venit la Abū al-Dardāʾ când își dădea sufletul. El spunea: «Nu este oare un om care să lucreze pentru o asemenea clipă, pentru o asemenea zi, pentru o asemenea oră?» Apoi a murit, Allah să-l miluiască.”
O, Allah, umple-ne inimile cu teama de Tine, îndreaptă-le spre ascultarea de Tine, ușurează-ne chinurile morții și adună-ne în ceata robilor Tăi drepți! O, Allah, fă ca cele mai bune fapte ale noastre să fie cele de la sfârșit, ca încheierea faptelor noastre să fie cea mai bună și ca ziua în care Te întâlnim să fie cea mai bună dintre zilele noastre! O, Allah, fă ca mormintele, după despărțirea de această lume, să fie cele mai bune locuințe ale noastre, lărgește-ne strâmtoarea gropilor în Ziua înfățișării înaintea Ta și ferește-ne de rușinea acestei lumi și de pedeapsa Vieții de Apoi, prin mila Ta, o, Cel mai Milostiv dintre cei milostivi!

Strânge-ți drept tovarăș faptele tale, căci
tovarășul omului în mormânt este ceea ce făcea.
Dacă te îndeletnicești cu ceva, nu te ocupa
decât de ceea ce Îl mulțumește pe Allah.
După moarte, nimic nu îl va însoți pe om
în mormânt, în afară de faptele sale.
Omul este doar un oaspete pentru familia sa:
rămâne puțin printre ai săi, apoi pleacă!

Sfârșit.

Lauda Îi aparține numai lui Allah. Allah să-i dăruiască binecuvântare și pace din belșug alesului nostru Muḥammad, familiei și companionilor săi.

Sharḥ ḥadīth «Yatbaʿu al-mayyita thalāthah»

Familia, averea și faptele

Trei îl urmează pe cel mort: familia, averea și faptele sale. Două se întorc, iar una rămâne cu el.

Pornind de la acest hadith, Ibn Rajab cercetează legătura omului cu cei apropiați, cu bunurile sale și cu ceea ce trimite înainte pentru Viața de Apoi. O chemare la cumpătare, milostenie și fapte care rămân.

INSTITUTUL TAWHID

tawhid.ro